

โครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจิ กับการแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้

พินเอก กาจน์ กอริ
ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผน สำนักพัฒนาระบบราชการภาคเหนือ



“เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แปรพระราชฐานไปประทับแรมตามภาคต่างๆ เมื่อได้ทรงเห็นการครองชีพของราษฎรอย่างใกล้ชิดแล้ว จึงทรงหาทางส่งเสริมให้ราษฎรได้มีอาชีพเสริมขึ้นจากอาชีพเกษตรกรรม โดยโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบริหารในพระองค์แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในโครงการจัดหาครูเพื่อสอนศิลปะหลายสาขา สร้างโรงฝึกเรียนพระราชทานอุปกรณ์และวัสดุทั้งหมด ชักชวนราษฎรที่ยากจนให้มาฝึก หากสถานที่ใดอยู่ห่างไกลออกไปมาก ต้องใช้เวลาและความลำบากในการเดินทาง ก็จะหาครูเข้าไปสอนถึงในหมู่บ้าน การที่ทรงช่วยราษฎรที่ยากจนและไม่มีการศึกษาเช่นนี้ ถึงแม้จะมีบางคนอาจจะเห็นว่าเป็นการกระทำที่เสมือน ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ แต่ก็ทรงเห็นว่าอย่างน้อยพระองค์ท่านก็ได้ทรงพยายามที่จะลดคนจากที่เดินไม่ได้ให้สามารถเดินได้ด้วยตนเองดีกว่าที่จะปล่อยให้ราษฎรทนทุกข์ยากไร้ไปจนตลอดชีวิต”

(จากส่วนหนึ่งของภาคินพนธ์ของ กฤษณรักษ์ ทรัพย์ยิ่ง, ๒๕๔๓ : ๒)

โครงการพัฒนาพื้นที่รอยต่อ อำเภอเมือง อำเภอเมืองปาน และอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือโครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจิ ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งจิ หมู่ที่ ๘ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีพื้นที่รับผิดชอบซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ครอบคลุมบริเวณรอยต่อระหว่าง อำเภอเมือง อำเภอเมืองปาน และอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง รวมพื้นที่ประมาณ ๖๐ ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ต๋อยฝั่งซ้ายและบางส่วนของป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ทรายคำ ซึ่งโครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจิ ได้ก่อตั้งตามพระราชเสาวนีย์ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี

พันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ และการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้กับราษฎร ครั้งเมื่อเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ ๘ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙ และได้มีราษฎรกลุ่มปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมสาธิตบ้านทุ่งจิ กราบบังคมทูลเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำในการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมเนื่องจากป่าไม้ ได้แก่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้ยางป่า และไม้ประเภทอื่นๆ ได้ถูกลักลอบตัดทำลาย

สภาพทั่วไป การเดินทางโดยรถยนต์จากอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทางหลวงหมายเลข ๑๑๕๗ ไปทางน้ำตกแจ้ซ้อน ระยะทาง



ป้ายหน้าโครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจี๋

๓๒ กิโลเมตร ใช้เวลา ๓๕ นาที ราษฎรส่วนใหญ่เป็นคนไทยพื้นราบ (คนเมือง) มีคนไทยภูเขาอยู่บ้างเล็กน้อย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ได้แก่ ทำนาปีหรือปลูกพืช ถั่วถั่วลิสง เช่น ข้าวโพด และถั่วประเภทต่างๆ ไว้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือนมีบางส่วนจำหน่ายแต่ก็มักจะประสบปัญหาขาดทุน เนื่องจากผลผลิตมีปริมาณไม่มาก คุณภาพไม่ดีและราคาตกต่ำ ทำให้ราษฎรมีรายได้ไม่เพียงพอ สภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงชัน สลับซับซ้อนทอดยาวในแนวเหนือ - ใต้ มีป่าต้นน้ำของลุ่มแม่น้ำวัง สภาพภูมิอากาศค่อนข้างหนาว ในฤดูหนาวอุณหภูมิเฉลี่ย ๒๒ องศาเซลเซียส ในฤดูร้อนอุณหภูมิเฉลี่ย ๒๙ องศาเซลเซียส มีจุดชมวิวยุ่บนดอยปู่ยักษ์และดอยพระบาท ซึ่งเป็นหน้าผาและลานหินที่สวยงาม สามารถมองเห็นทิวทัศน์ในพื้นที่อำเภอเมืองปานและอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ในขณะที่ผู้เขียนรับราชการในกองทัพบก สังกัดมณฑลทหารบกที่ ๓๒ จังหวัดลำปาง ผู้เขียนได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนายทหารแผนและโครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจี๋ ในห้วงปี พ.ศ.๒๕๕๑ ถึง พ.ศ.๒๕๕๔ โดย กองอำนวยการโครงการฯ ประกอบด้วย ข้าราชการทหาร จำนวน ๑๓ นาย ครูผู้ฝึกสอนและเจ้าหน้าที่มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ จำนวน ๙ คน มีหน้าที่

ประสานงานการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ และการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกโครงการศิลปาชีพฯ จำนวน ๑๘ หมู่บ้าน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ จำนวน ๖ กลุ่ม แบ่งเป็นกลุ่มภายในโครงการ ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ เครื่องปั้นดินเผา จำนวน ๖๓ คน กลุ่มที่ ๒ แกะสลักไม้ จำนวน ๒๒ คน กลุ่มที่ ๓ ปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม จำนวน ๔ คน กลุ่มที่ ๔ เลี้ยงผึ้ง จำนวน ๑๓ คน กลุ่มภายนอกโครงการ ได้แก่ กลุ่มที่ ๕ ทอผ้า จำนวน ๒๙๖ คน และกลุ่มที่ ๖ ปักผ้าด้วยมือ จำนวน ๖๑๔ คน มีราษฎรที่เป็นสมาชิกมากกว่า ๑ กลุ่ม จำนวน ๗๕ คน จึงมีราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกจำนวน ๙๓๗ คน มีหน่วยงานให้การสนับสนุนโครงการฯ จำนวน ๑๑ หน่วยงาน ได้แก่ ๑) เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดอยพระบาท ๒) หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เงา ๓) ศูนย์วิจัยหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่ ๔) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ (ผึ้ง) ๕) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ๖) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค ๑๐ ลำปาง ๗) กรมวิทยาศาสตร์บริการ ๘) จังหวัดลำปาง ๙) องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ๑๐) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกว๋าว และ ๑๑) กลุ่มมวลชนในพื้นที่ เช่น กลุ่มชมรมทหารกองหนุนและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาการดำเนินงานโครงการพระราชดำริฯ บ้านทุ่งจี๋ ในการสนองพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยศึกษาจากเอกสารรายงานต่างๆ ของโครงการฯ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ การเข้าพื้นที่ที่พบปะผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมกับชุมชน และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้แทนประชากร ดังนี้ ๑) ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป ได้แก่ ราษฎรและผู้นำหรือคณะกรรมการหมู่บ้านในโครงการฯ ราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกโครงการศิลปาชีพฯ ๒) ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำงานกับโครงการฯ ตั้งแต่ ๓ ปีขึ้นไป ได้แก่ ครูผู้ฝึกสอนและเจ้าหน้าที่มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ หน่วยงานและกลุ่มมวลชนที่ให้การสนับสนุนโครงการฯ รวมจำนวน ๒๘๙ คน พร้อมทั้งได้จัดการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ซึ่งได้



เครื่องปั้นดินเผา



กลุ่มเลี้ยงผึ้ง



กลุ่มแกะสลักไม้



กลุ่มทอผ้า

กลุ่มปักผ้า

ดำเนินการในด้าน ๑) การป้องกันการทำลาย เช่น การลาดตระเวน การจัดตั้งจุดตรวจ/จุดสกัด ๒) การฟื้นฟู เช่น การปลูกป่าพื้นที่ต้นน้ำ การปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรม การปลูกไม้ ๓ อย่าง (ไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล ไม้ฟืน) เพื่อประโยชน์ ๔ อย่าง (สร้างบ้าน ปลูกไม้ ฟืนหุงต้ม อนุรักษ์ดินและน้ำ) และการปลูกหญ้าแฝก ๓) การดูแล

รักษา เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การคืนกล้วยไม้สู่ธรรมชาติ การทำแนวกันไฟและการทำให้ “ป่าเปียก” ๔) การพัฒนา เช่น การผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำหรือสระน้ำด้วยระบบคลองไส้ไก่หรือคลองกังปลา การทำฝายต้นน้ำ และการส่งเสริมให้ไม้บนสันเขาเป็นพันธุ์ไม้ที่ดีสามารถโปรยเมล็ดจากที่สูงสู่ที่ต่ำกระจายพันธุ์



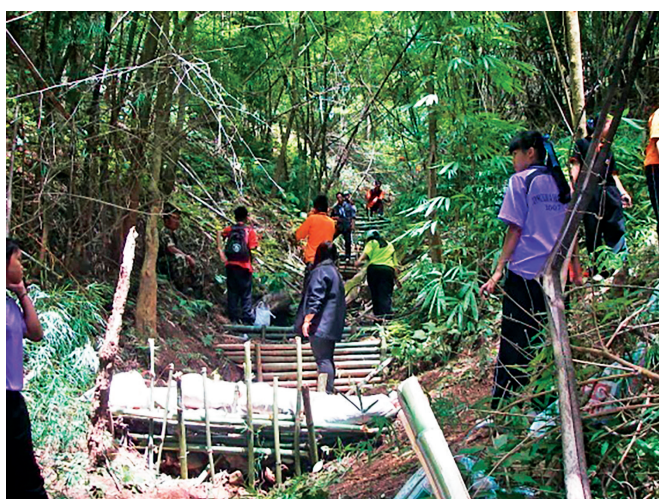
กลุ่มปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม



การสืบชะตาแม่น้ำ



การมอบผ้าห่มเครื่องกันหนาว



การทำฝายต้นน้ำ

ตามธรรมชาติ โดยร้อยละ ๗๑.๒๐ เห็นว่า การดำเนินการที่ผ่านมา เป็นไปในทางที่ดีมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก มีตัวชี้วัดที่ดีจากการเจริญเติบโต ความหนาแน่นและความหลากหลายของพันธุ์ไม้ที่เพิ่มขึ้น ความอุดมสมบูรณ์และความชื้นของดินมากขึ้น สภาพภูมิอากาศชุ่มชื้นขึ้น ประเภทและจำนวนสัตว์ป่าที่เพิ่มขึ้น จำนวนครั้งและพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากการเกิดไฟป่าลดน้อยลง

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพเพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ได้ดำเนินการในด้าน ๑) การส่งเสริมอาชีพตามโครงการศิลปาชีพฯ จำนวน ๖ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ ๒) การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมปลูกฝังเพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้ และพัฒนาจิตใจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรม และวันสำคัญต่างๆ ของชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ และการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา เป็นต้น โดยร้อยละ ๗๕.๖๐ เห็นว่า การดำเนินการที่ผ่านมาบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นผลดีแก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างดี โดยตัวชี้วัดที่ดีจากราษฎรลดการบริโภคินิยมอย่างฟุ่มเฟือย ลดพฤติกรรมการซื้อขายสินค้า

ผ่อนส่งและการลอกเลียนแบบใช้จ่ายเกินความจำเป็น มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนและจัดการหนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น การย้ายถิ่นฐานเข้าไปพักอาศัยหรือทำงานในเมืองใหญ่ลดน้อยลง และมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและสร้างเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินการโครงการพระราชดำริ บ้านทุ่งจี้ ได้ก่อเกิดประโยชน์อย่างมากมายังต่อชุมชนในพื้นที่และส่วนรวมของประเทศโดยการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ส่งผลให้ อาทิ ทรัพยากรที่ได้จากป่าไม้ทั้งคนและสัตว์สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ อีกทั้งป่าไม้ยังช่วยดูดซับและกักเก็บน้ำ ช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ดีขึ้น เป็นแหล่งช่วยลดความรุนแรงจากอุทกภัยและวาตภัย เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และเป็นที่พักผ่อนท่องเที่ยว เป็นต้น และการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้กับราษฎร ส่งผลให้ อาทิ ราษฎรไม่อยู่ในสภาวะว่างงาน ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีภาวะหนี้สินลดน้อยลง ราษฎรเข้าถึงสถานศึกษาและสถานพยาบาลได้สะดวกรวดเร็ว ไม่ปรากฏปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ ไม่มีปัญหาความแตกแยกหรือความขัดแย้งของสังคมชุมชน และไม่มีปัญหาการก่อเกิดอาชญากรรมรุนแรงในพื้นที่ เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า การดำเนินการของโครงการฯ ส่งผลให้ **“ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ทรัพยากรยั่งยืน”** ทั้งนี้ ในปัจจุบันนอกจากการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้และการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรแล้ว โครงการพระราชดำริ บ้านทุ่งจี้ ยังได้จัดตั้งศูนย์สาธิตเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความรู้ในการทำการเกษตรและฝึกปฏิบัติผ่านการสาธิตแบบมีส่วนร่วมให้กับราษฎรในพื้นที่ เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ในกิจกรรมทางการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และจัดตั้งโครงการผลิตน้ำดื่มชุมชน เพื่อจำหน่ายให้กับราษฎรทั่วไปได้บริโภคน้ำสะอาดได้มาตรฐานในราคาถูก เป็นการช่วยลดรายจ่ายให้กับครัวเรือน สร้างงานและรายได้ให้กับราษฎร ส่งผลให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ☺